

tiam non fieri sine actione positiva contra impetum naturæ, vel saltem non sine privatione alicujus formæ intrinsecæ, vel denique violentiam non inferri ab auctore naturæ, præsertim quando propter legem universalem aliquid agit, vel negat præter ordinem particularis naturæ, ut quando movet sursum aquam ad replendum vacuum. Verumtamen ab his opinionibus abstrahendo, nullum inconveniens censeo, concedere (si necessarium sit) Deum perpetuo inferre aliquam violentiam damnatis, quia illa etiam esse potest pœna eorum meritis debita: imo aliqua violentia, vel coactio in ipsa ratione pœnæ, quantum in ipsa est, includitur. Cur enim non dicemus detentionem perpetuam in loco inferni esse violentiam spiritibus? Igitur propter solam violentiæ rationem non esset illa causa improbanda. Alii vero obijciunt, quia ex illa causa solum potest inferri, dæmones nunquam esse bene operaturos, non vero quod non possint bene operari, quia semper retinent intrinsecam potentiam. Sed hoc etiam non est magni momenti: nam revera potentia sine Dei concursu non est simpliciter sufficiens ad operandum; et ideo si non habet paratum Dei concursum, simpliciter dicenda est impotens ad operandum, facta nimirum dicta suppositione, quamvis secundum quid, id est, ex parte sua sit potens.

18. *Prædictum opinionis fundamentum probabile non tamen satis placet.* — Quapropter rationem hanc probabilem censeo. Nihilominus tamen mihi non omnino satisfacit, quia licet damnati digni sint privari generali concursu ad omne bonum operandum: et sicut a Deo libere datur, ita etiam libere negari possit: nihilominus quod Deus per se intendat impedire, ne dæmones aliquid boni efficiant, et quod propter hunc finem Deus neget prædictum concursum illum ad mala opera concedendo, non videtur ita decens, nec consentaneum divinæ bonitati, quia finis ille impediendi omnem actionem bonam non videtur per se amabilis, nec Deo dignus, etiamsi dicatur Deus id velle in pœnam præcedentium peccatorum. Et declaratur amplius, quia alias mala opera, quæ dæmones faciunt libere, saltem quoad exercitium, non fierent tantum Deo permitte, sed etiam Deo volente, quod nemo concedet. Sequela probatur, quia permissio solum habet locum, quando Deus ex parte sua nihil aufert necessarium, ut voluntas hoc, vel illud operari possit, ut ex materia de Grat. suppono; ergo si Deus ex se negat concursum necessarium ad bonum opus, eo ipso non permittit,

(ut sic dicam) bonum opus fieri, sed potius absolute, et præveniente decreto executivo, vult non fieri: ergo e contrario etiam non permittit opus malum fieri a dæmone, sed absolute vult fieri. Dices, dæmonem semper operari libere, quoad exercitium, et ideo quodlibet opus ejus in particulari sumptum permitti a Deo. Sed hoc non satisfacit, quia licet verum sit, unum malum opus comparatione alterius tantum permitti, nihilominus tamen necesse est, ut Deus absolute velit, talem voluntatem male operari, quia simpliciter vult illam operari, nam ad hoc dat facultatem volendi, et concursum, et ex se vult, ut non possit bene operari, negando illi concursum; ergo simpliciter vult, ut male operetur; nec satisfacit, qui dixerit, hanc esse voluntatem virtuales, non formalem, tum quia in moralibus eadem est utriusque ratio, tum etiam quia quidquid Deus vult virtualiter, vult etiam formaliter, et expresse, quia hoc ad perfectionem voluntatis ejus pertinet.

CAPUT X.

AN DÆMONUM OBSTINATIO EX ALIQUA CAUSA POSITIVA INTRINSECA, VEL EXTRINSECA PROVENIAT.

1. *Quidam pro causa positiva obstinationis assignant habitum pravum a Deo infusum.* — Secunda causa, quam initio superioris capituli cogitari posse diximus circa dæmonum obstinationem, erat positiva aliqua res, vel forma ipsum impediens, ne valeat bene operari; hanc ergo admittunt aliqui, et in ea assignanda sunt etiam opiniones. Prima est, illam impotentiam provenire ab habitu vehementer inclinante voluntatem dæmonis ad male operandum, et tantum necessitatem inferente, ut voluntas non possit ei resistere. Hunc autem habitum dicit hæc sententia infundi a Deo, quia non potest alia ejus causa cogitari; nam Angelus malus non acquisivit talem habitum per proprium actum, quia solum peccavit una, vel alia specie peccati, per cujus actum nec potuit acquirere habitum in omnibus materiis vitiorum, et omnibus virtutibus contrarium: nec etiam per multos actus potuisset tam vehementem habitum acquirere, ut voluntati necessitatem imponeret; solus ergo Deus talem habitum potest infundere. Quod autem hic habitus sit necessarius, probatur, quia causa positiva obstinationis non potest esse, nisi dispositio intrinseca vo-

luntatis, quia ab extrinseco non fit impotens, ut in præcedenti puncto probatum est, sed illa dispositio non est aliquis actus, quia nullus est semper inhaerens voluntati Angeli; ergo oportet ut sit habitus, qui perpetuo in voluntate permanet. Hanc opinionem defendit Aureolus, in 2, d. 7, quæst. 1, a. 4; et sequitur Holcot, in 2, q. 4, versus finem, litt. K K, et probabilem reputat Major, in 2, d. 7, q. 1.

2. *Improbatur primo. — Improbatur secundo, quod talis habitus non necessitet voluntatem, quoad exercitium.* — Hæc vero sententia nullatenus probanda est. Nam, ut dixit Marsilius, in 2, q. 5, ad 3, male sonat, nam facit (inquit) *Deum auctorem mali culpæ.* Hoc enim ex illa sequi videtur, quatenus ait, Deum inclinare voluntatem ad malum, mediante habitu a se infuso, quod maxime repugnat divinæ bonitati, etiamsi talis inclinatio necessitatem inducat, imo tunc maxime, quia tunc in solum Deum talis de ordinatio voluntatis refunditur, ut paulo post contra aliam sententiam latius ostendemus. Deinde argumentor in hunc modum, quia vel ille habitus necessitet voluntatem, quoad exercitium actus mali, vel tantum quoad specificationem: neutrum dici potest; ergo non potest voluntas dæmonis per hujusmodi habitum reddi simpliciter impotens ad operandum bonum; consequentia probatur, quia (juxta prædictam sententiam) impotentia simpliciter operandi bonum oritur ex necessitate absoluta operandi malum per habitum illi inducta, quæ necessitas non nisi altera ex illis duabus esse potest. Probatur ergo minor de necessitate, quoad exercitium, quia voluntas essentialiter, vel saltem per seipsam est domina sui actus, sed per habitum superadditum non privatur illa potestate, imo per nullum habitum illa potestas diminuitur in se, et extrinsece, licet per additionem alicujus inclinationis impediatur, et quasi extrinsece minuatur, ut recte notavit D. Thomas 1, 2, q. 85, art. 1, ad 2. Unde recte concludit, per multiplicationem peccatorum, vel quaecumque intensionem habituum ab illis provenientem nunquam posse voluntatem privari libertate circa suum actum, vel circa usum talis habitus, quia nimirum voluntas in seipsa non minuitur, et ideo semper in illa manet integra potestas, vel suspendendi actum, vel alium repugnantem efficiendi, in qua potestate libertas consistit. Accedit, quod habitus voluntatis non tollit indifferentiam in judicio rationis, quæ est radix libertatis: ergo quamvis voluntas sit tali habitu affecta, potest ratio proponere

objectum, ut bonum, in quo est aliqua ratio mali, imo et actum circa tale objectum potest proponere, ut bonum non necessarium (loquimur enim de intellectu non vidente Deum); ergo nec objectum, nec actus, quamvis directe ut amabilis proponatur, potest illam necessitatem voluntati inferre; ergo cum alias potestas voluntatis integra in se maneat, non obstante habitu, libertas circa talem actum, et objectum integra manebit, ac subinde non potest solus habitus necessitatem quoad exercitium inducere.

3. *Deinde quod non necessitet, quoad speciem.* — Altera vero pars de necessitate quoad specificationem tantum, eodem fere discursu probari potest, quia libertas illi necessitati opposita etiam consistit in potestate intrinseca voluntatis ad efficiendum, non solum actum moraliter malum, sed etiam bonum, et honestum, supposita indifferentia rationis jam explicata: sed habitus neutrum horum intrinsece diminuit; ergo nec potest tollere libertatem, quoad specificationem, seu, quod idem est, contrariam necessitatem inducere: et declaratur amplius, quia necessitas, quoad specificationem non est ad unum actum determinatum non solum in individuo, verum etiam nec in specie, vel proximo genere, ut in præsentia materia est manifestum; quia hæc necessitas in præsentia solum dicitur esse inter bonum et malum morale: malum autem morale indifferens est ad plurima vitia et peccata, inter quæ dicitur manere libertas in voluntate dæmonis, etiam quoad specificationem, licet insit necessitas intra latitudinem illius objecti: ergo talis necessitas non potest provenire ab aliquo habitu, quia omnis habitus inclinatur ad determinatam speciem vitii; unde non facile potest intelligi habitus, qui inclinet voluntatem ad malum in communi, et veluti sub disjunctione ad omnes species mali. Præsertim, quia malum non potest intendi sub ratione mali, unde nec habitus potest inclinare ad malum, quia malum est, sed semper inclinatur sub aliqua ratione boni; nulla est autem ratio boni, cum qua conjunctum sit omne vitium, seu omne malum morale; ergo nec potest cogitari habitus, qui ad malum in communi determinet voluntatem. Dices, licet hæc necessitas ab uno solo habitu non proveniat, posset fieri per collectionem plurium, et totam illam dæmonibus infundi; sed hoc refutatur ex dictis, tum quia hoc modo tribuitur Deo, quod sit principalis causa omnium peccatorum dæmonum, et omnium vitiorum auctor, tum

etiam quia nullus illorum habituum determinat voluntatem ad suum actum; ergo nec omnem simul potest determinare voluntatem quasi disjunctim, seu confuse ad aliquem vitiosum actum, quia semper manet in voluntate integra inclinatio, et potestas ad bonum.

4. *Argumentum Aureoli pro astruendo habitu.* — Sed objicit Aureolus, quia habitus vitiorum inhærentes voluntati difficilem reddunt electionem, seu determinationem ad bonum; ergo adeo possunt crescere, et intendi, ut reddant impossibilem electionem boni. Probatur consequentia, quia quoties forma difficilem reddit actionem alterius formæ sibi contrariæ, adeo potest crescere, ut impossibilem reddat ejus actionem, ut patet in frigore respectu caloris, et in gravitate ponderis, respectu humanarum virium, etc. Verumtamen si argumentum vim haberet, etiam probaret, posse hominem multiplicando peccata, amittere libertatem honeste operandi, quod omnino falsum est. Respondet ergo divus Thomas, dicta quæst. 85, negando consequentiam, quia habitus non ingerit difficultatem voluntati intrinsece, potestatem ejus diminuendo, ut jam diximus; sed instari potest, urgendo exempla adducta, quia etiam frigus impedit actionem caloris, quamvis illum non diminuat, sed tantum illi resistat, et frigiditas membrorum tanta esse potest, ut omnino impossibilitatem ambulandi inducat, quamvis potentiam in se non diminuat. Respondetur tamen facile, non esse simile de qualitatibus materialibus; nam illæ habent determinatam vim agendi tantum secundum proportionem majoris inæqualitatis ad resistantiam passi, vel contrarii agentis, et inde fit, ut si resistantia sit major, vel saltem æqualis, omnino ab actione impediatur. Aliquando etiam materialis potentia indiget organo, seu instrumento, vel medio certa dispositione affecto, et ideo illa sublata, vel multum diminuta potest etiam actio talis omnino impedire, ut in visu, potentia motiva, et aliis similibus videre licet. Voluntas autem est potentia spiritualis, quæ per se non pendet ab organo, vel medio corporeo, nec proprie habet contrarium sibi resistens: nam habitus in ea existentes non resistunt activitati ejus, sed solum, quatenus ad alteram partem magis inclinant, ejus indifferentiam minuunt, et ideo quantumvis augeantur, auferre potestatem operandi circa contrarium objectum nunquam possunt. Præsertim, quia habitus semper est veluti instrumentum ipsius voluntatis, quo utitur, quando vult, et ideo impedire non po-

test, quominus si voluntas velit, præter, vel contra inclinationem talis habitus operetur.

5. *Alii deinde pro causa positiva obstinationis assignant odium Dei necessarium et impossibile bono operi.* — Secundus ergo modus explicandi hanc impotentiam dæmonum ad operandum bonum per formam positivam contrariam voluntati inhærentem fuit aliorum theologorum dicentium, illam qualitatem non esse habitum, sed actum quemdam, ita necessarium, ut non possit a voluntate suspendi, aut abjici, et ita prævum, et inordinatum, ut cum illo bonus actus moralis simul esse non possit. Hunc vero actum dicunt esse odium Dei, nam qui actu Deum odio habet, quidquid vult, et eligit, ex illo pravo affectu operatur, et ideo licet contingat talem actum voluntatis, vel electionem ex objecto, seu specie sua esse bonam, vel non malam, nihilominus in individuo ex pravo fine, et imperio prædicti odii semper est mala. Ad illud autem odium dicit hæc sententia, necessitari voluntatem dæmonis a Deo; vel, quia solus Deus efficit tale odium, ita ut voluntas tantum passive illud recipiat, ut voluit Gabriel, in 2, d. 7, quæst. 1, art. 4, cum Ocham, in 2, q. 19, et quodl. 1, q. 14, vel, quia licet actus ille sit effective a voluntate, nihilominus Deus illam necessitat, ut talem actum semper eliciat.

6. *Eorum fundamentum.* — Fundamentum hujus sententiæ esse potest, quia imprimis non repugnat Deum necessitare voluntatem ad aliquem actum, vel utroque ex dictis modis, vel saltem altero. Deinde nec in tali actu odii Dei specialis, ac propria repugnancia invenitur, quia quidquid non est peccatum, non repugnat fieri a Deo: illud autem odium si factum, vel receptum non erit peccatum; ergo non repugnat sic fieri a Deo. Probatur minor, quia de ratione peccati est, ut sit actus liber, sed illud odium sic factum non est actus liber; ergo non est peccatum, ac proinde non repugnat sic fieri a Deo: et fortasse in hoc sensu dicunt alii Deum facere tunc talem actum, quoad entitatem, non quoad deformitatem. Ulterius vero posita non repugnancia concluditur valde probabiliter, ita fieri a Deo; tum quia talis actus tunc non habet rationem culpæ, sed poenæ, quam dæmon condigne, ac juste meretur, tum etiam quia ille actus est consentaneus illi statui, quia est status termini omnino contrarii statui beatitudinis, et ideo sicut in termino beatitudinis voluntas ratione status ad Dei amorem necessitatur, ita consentaneum est, ut in termino damnationis ad contrarium

actum odii Dei necessitetur: tum denique, quia nulla alia sufficiens causa obstinationis dæmonum, et damnatorum omnium reddi potest.

7. *Impugnatur assignatum odium.* — Hæc sententia absurdissima semper mihi visa est, et a cæteris theologis statim allegandis talis est judicata, quamvis non ab omnibus eodem modo impugnetur. Tria enim sunt in actu odii Dei: unum est generale, nimirum quod sit actus vitalis voluntatis; secundum de se etiam generale est quod sit actus necessarius respectu voluntatis dæmonis, ut illa opinio supponit; tertium est, quod sit talis actus, nimirum odii, circa tale objectum; primo igitur impugnatur dicta opinio ex primo capite, quia non potest Deus se solo efficere actum vitalem in voluntate, quo ipsa vere amet, aut odio habeat nihil efficiendo, sed tantum recipiendo. Hoc enim repugnat, quia qui amat, vel odit, actualem vitam exercet: actualis autem vita essentialiter requirit efficientiam in actum, qui est vita actualis accidentaliter. Quæ quidem ratio mea sententia verum, et satis firmum fundamentum sumit ad impugnandam dictam opinionem, verumtamen non adæquate improbat illam; non enim omnes illius opinionis defensores dicunt, actum odii fieri a solo Deo, nec id est necessarium ad dæmonis obstinationem; satis enim erit, quod fiat necessitante Deo voluntatem, quamvis ab ipsa eliciatur. Solum ergo procedit illa ratio contra Ocham et Gabrielem, qui revera dicunt rem impossibilem: et præterea licet esset possibilis, frustra fingetur tam grande miraculum, cum facilius posset fieri idem effectus, necessitando voluntatem ad efficiendum similem actum. Secundo censeri potest ratio illa minus sufficiens, quia licet probet dictam opinionem esse falsam, non tamen in eo gradu, et censura, quam meretur, nam licet opinio, quæ asserit posse hominem, vel Angelum intelligere, vel amare per actum non factum a se, sed receptum a Deo, sit falsa, et fortasse improbabilis juxta principia philosophiæ, non tamen est intolerabilis, nec censura digna ex principiis theologiæ. Illa vero opinio, quam impugnamus, intolerabilis est in theologia, et temeritatis, vel etiam impietatis censura digna est, ut fere omnes probati theologo sentiunt; ergo illa sola ratione non sufficienter, vel, ut sic dicam, non adæquate impugnetur.

8. *Secundo.* — Altera ratio, quæ ex secundo capite sumitur, infirmior est; dicunt enim aliqui, non solum non posse Deum necessitare voluntatem ad odium, vel amorem, se solo ef-

ficiendo tales actus in voluntate creata, verum etiam nec faciendo, ut ipsa ex necessitate illos eliciat, quando ab objecto clare viso non necessitatur, et alioqui voluntas cum sufficiente advertentia intellectus operatur; unde hanc differentiam constituunt inter amorem et odium Dei, quod ad amandum Deum potest Deus ipse, ut objectum summe bonum, necessitare voluntatem, si clare videatur; illo autem modo non potest necessitare ad odium sui, ut est per se notum. Seclusa autem prædicta necessitate ex parte objecti, dicunt repugnare voluntati, necessitari quoad exercitium actus circa objectum indifferenter propositum ex vi iudicii, et modi, quo voluntati proponitur. Cum ergo odium Dei semper sit circa objectum sic indifferens, id est, non necessitans voluntatem, impossibile est, ut Deus necessitatem inferat voluntati ad talem actum. Sed hæc ratio debilior est, quam præcedens, quia procedit ex fundamento nimis falso. Nam Deus optime potest necessitare voluntatem ad eliciendum actum circa objectum plene cognitum, quamvis objectum ipsum per se talem necessitatem inferre non valeat; quia efficacior est divina potentia, et in illo effectu nulla est repugnancia, ut in materia de Gratia, prolegom. 1, c. 4, late ostendimus: et præterea, etiamsi principium illud daretur, ex illo non pro dignitate, ut sic dicam, illa opinio impugnetur, nec gradus falsitatis ejus ostenderetur, quod in hunc modum magis declaro; quia juxta illam rationem, saltem ex hypothesi concedendum esset, quod si potest Deus necessitare voluntatem ad amorem sui extra visionem beatam, possit etiam ad odium sui necessitare. Consequens autem valde absurdum est, alioqui opinio Gabrielis non parum probabilis existimanda esset; nemo enim quantumvis protervus negare potest, quin sit valde probabile, posse Deum necessitare voluntatem ad amorem sui, etiam stante iudicio rationis de se indifferente, ut est in abstractiva cognitione.

9. *Tertio, et efficaciter.* — *Responsio quorundam ad rationem nunc facta.* — *Evertitur.* — Tertia ergo, et propria ratio ex tertio capite sumenda est, nimirum, quia Deus non potest esse causa peccati, sed actus odii Dei est intrinsece actus peccati; ergo non potest Deus se solo immittere voluntati creatæ talem actum, aut sua potestate, et voluntate efficaciter facere, ut Angelus faciat talem actum, vel e contrario argumentando ab inconveniente, quia si Deus ita moveret voluntatem ad illum actum, Deus esset auctor peccati: hoc autem di-